

Ключевые слова: метод, структуралізм, авторська сказка.

Kuchera A. N. Implementation of Methods of Structuralism and Complex Whole in the Analysis of Architectonics of English Author's Fairy-Tales.

The article deals with the analysis of the possibility of implementation of methods of structuralism and complex whole in the text of O. Wilde's, A. A. Milne's and L. Carroll's English fairy-tales. The main features of the method of structuralism in the text of fairy-tales are defined. The methods of structuralism and complex whole are elucidated in the article of the author's fairy-tales.

Keywords: author's tale, structuralism, method.

Лешкова Н. В.

**Державний вищий навчальний заклад
“Донбаський державний педагогічний університет”
Горлівський інститут іноземних мов**

ПРИЙМЕНИКОВО-ВІДМІНКОВА ПАРАДИГМА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті робиться спроба аналізу взаємовідношень прийменників та відмінків у складі прийменниково-відмінкової форми, досліджуються погляди мовознавців щодо поставленого питання.

Ключові слова: граматичні ознаки, відмінкова парадигма, прийменник, морфема.

Актуальне і до цього часу питання про взаємовідношення прийменника і відмінка у складі прийменниково-відмінкової форми по-різному розв'язуються дослідниками. У нашій статті зроблена спроба порівняти дослідження багатьох лінгвістів та дійти логічних висновків. Деякі з них, зокрема Р. Якобсон і А. В. де Гроот, розчленовують прийменниковий зворот на прийменник і відмінкову форму, руйнуючи тим самим морфологічну єдність прийменника і відмінка. У сучасній білорусистиці аналогічних поглядів дотримується А. М. Шаранда.

Неоднозначно розв'язується проблема можливості/неможливості керування відмінком з боку прийменника. Думку про призначення прийменника як керуючого компонента щодо відмінкової форми свого часу категорично висловив Д. М. Овсяніко-Куликовський, який вважав прямим обов'язком прийменників керувати відмінками і вбачав у цьому синтаксичне покликання їх. Виразне ствердження цієї думки зустрічаємо у М. О. Лаврова “Прийменника вимагають після себе певного непрямого відмінка, тобто вони керують відмінком”. В україністиці ці погляди поділяє О. С. Мельничук.

Більш аргументованим є погляд про відсутність у прийменника граматичних ознак керування, оскільки прийменниково-відмінкова форма являє собою єдиний, нерозкладний у граматичному плані компонент.

Окремі граматисти переоцінюють функціональне значення відмінка і недооцінюють семантику прийменника у прийменниково-відмінковій формі: прийменник кваліфікується ними як “відгалуження” від відмінкової системи, як “подовжена рука” категорії відмінка [6, с. 322].

Дещо в іншій площині розв'язується питання взаємовідношення прийменника і відмінка тими дослідниками, які вважають, що зв'язок прийменника з тим чи іншим відмінком залежить від відповідності значень прийменника і відмінка [6, с. 504]. Подібна відповідність трактується інколи як збіг у загальному (інваріантному,

незмінюваному в різних контекстах) значенні відмінка і прийменників, що вживаються з цим відмінком.

В україністиці існують різні підходи щодо розв'язання складної проблеми домінування прийменника або відмінка у складі прийменниково-відмінкової форми: одні вчені вказують на те, що прийменник часто розвиває, доповнює, посилює значення відмінкової форми або уточнює, спеціалізує, ускладнює її, інші, навпаки, визначають, що відмінкові форми завжди доповнюють і часто уточнюють прийменники.

Значний внесок у розв'язання складної проблеми взаємовідношення прийменника і відмінка у складі прийменниково-відмінкової форми зробив Є. Курилович. Він вважає, що прийменник не можна ставити “рангом вище від закінчень відмінка, адже прийменник не є керуючим відмінковою формою, а представляє собою субморфему, хоча й основну, складної морфеми” [5, с. 180] – прийменниково-відмінкової форми. Ці погляди відбивають основну функціональну сутність прийменниково-відмінкової форми, єдність і нероздільність її складових елементів.

Послідовно відстоюючи концепцію Є. Куриловича щодо морфемного статусу прийменника, І. Р. Вихованець подає більш точне термінологічне визначення прийменника, кваліфікуючи його як аналітичну синтаксичну морфему [2, с. 4], призначення якої – трансформація субстантива в аналітичний прислівник. При переведенні субстантива у прислівник нейтралізується визначна для субстантива морфологічна категорія – відмінок. Пор. твердження Є. К. Тимченка про те, що прийменник іноді пересуває центр уваги з відмінкової форми на себе і тим самим стає одним із факторів руйнування флексії, а також висновки сучасних мовознавців про те, що вживання форми субстантива з прийменником призводить до ослаблення відмінкової флексії і посилення ролі прийменника як засобу смислової диференціації.

Хочемо зауважити, що у зв'язку зі зростанням наукового інтересу до вивчення прийменника, проблема його лінгвістичного статусу знаходить нове висвітлення в літературі. Один з провідних науковців проекту “Східнослов'янські прийменники в синхронії та діахронії: Морфологія і синтаксис” (проект здійснюється науковими силами Московського, Донецького, Гродненського університетів) М. В. Всеволодова, спираючись на положення про те, що для частин мови важливі тільки граматичні, а не лексичні показники, відносить прийменник до частин мови, яка на правах субморфеми входить до словоформи іменника (але при цьому не є морфемою), визначає відмінкову форму останнього і разом із закінченням утворює аналог конфікса.

Польову структуру функціонального поля прийменника досліджує М. Й. Конюшкевич [4]. Вона в межах поля виділяє певні зони.

Ядро поля утворюють власне-прийменники – всі одиниці, що виступають тільки у функції прийменника (це первинні прийменники *в, на, під, за, над, при, через* тощо). Приядерну зону формують амбівалентні (біфункційні) прислівники-прийменники типу *мимо, близько, вслід, аналогічно, назустріч* тощо.

Зона “слова, вжиті в функції прийменника” – це випадки, коли словоформа, залишаючись у своєму категоріальному класі, в певній позиції, наприклад, при імені виступає у функції прийменника: *Коло з радіусом одна десята метра; Загін числом більше десяти чоловік.*

Четверта зона (більш периферійна) – це слова, що за аналогією виступають прийменниками (*під егідою добротності, під іменем, на допомогу викладачеві, в оздоровлення мікроклімату на кафедрі*).

Дальню периферію складають слова, вжиті okazіонально як прийменники: *на горизонті сучасного наукового світу, у нетрях бізнесових ігрищ*.

Вивчення всебічних відношень, в яких перебувають прийменникові конструкції, ґрунтується на двосторонньому зв'язку парадигматичного і синтагматичного планів мовної структури, адже для дослідника важливим є визначення як змісту синтаксичних елементів, так і форми, в якій він проявляється.

Парадигматичний аспект дає можливість установити диференційні семантико-синтаксичні ознаки, якими відрізняється одна прийменникова конструкція в конкретних випадках її вживання від інших конструкцій в тій чи іншій позиції.

Дослідження однорідних синтаксичних елементів у парадигматичному плані передбачає виявлення структурних зв'язків як у системі варіантних, так і синонімічних відношень. Варіантами у лінгвістиці називають синтаксичні структури, які розрізняються формально, але виражають тотожне значення. Під тотожним значенням розуміють таке значення, яке не відрізняється від даного жодним семантичним множителем у змісті певних відношень.

Парадигматичний план мовної структури охоплює, крім виявлення варіантних (еквівалентних) зв'язків, також і аналіз синонімічних зв'язків прийменникових конструкцій. Синтаксичні синоніми визначаються як ряди різних за формою структур чи моделей, які мають близьке значення чи виражають однорідні відношення і зв'язки між явищами реальної дійсності. Досить своєрідно трактує поняття синтаксичних синонімів Л. С. Бархударов, досліджуючи глибинну (сміслову) і поверхневу (формальну) структуру речення. До синтаксичних синонімів він відносить конструкції, що мають різну поверхневу структуру при однаковій глибинній [1, с. 55]. При всій близькості значення синтаксичні синоніми ніколи не збігаються повністю. Відмінність між ними підтримується не лише різноструктурністю, але й різним обсягом і характером змісту. Характер додаткових диференційних ознак визначається денотативними і конотативними оцінками. Основна відмінність між функціональними синтаксичними еквівалентами (варіантами) і синтаксичними синонімами полягає в тому, що для перших вирішальним фактором виступає значеннєва тотожність, тоді як для других – додаткові відтінки значення. Порівнюючи, наприклад, прийменникові конструкції *в+зн. в.* і *на+зн. в.* у значенні неозначеної тривалості часу (*зустрітися у той день – зустрітися на другий день*), бачимо, що конструкція знахідного відмінка з прийменником *на*, крім основного значення, передає ще час, визначуваний по відношенню до попереднього періоду, тобто містить у собі вказівку на часову наступність. Конструкція *в+зн. в.* чітко передає основне значення неозначеної тривалості часу і виступає домінантою по відношенню до конструкції *на+зн. в.* Отже, ці конструкції є синонімічними.

Аналіз прийменникових конструкцій у плані граматичної синонімії вимагає умов однорідності порівнюваних структурних одиниць, тобто він повинен бути одноаспектним і мати справу лише з граматичними (синтаксичними) формами і їх значеннями.

Вивчення парадигматичних рядів прийменникових конструкцій певного значення (тобто всієї сукупності цих конструкцій на одному синхронічному мовному зрізі) дозволяє користуватися трансформаційним методом. Під трансформацією розуміють перетворення конструкцій із певною морфологічною структурою в інші конструкції, ідентичні перетворюваним за семантичним відношенням. Слід сказати, що експерименти – перетворення досліджуваних конструкцій широко застосовується лише в межах варіантних синтаксичних структур. При визначенні синтаксичних синонімів критерій взаємозамінності, на який часто посилаються як на основний, не

може бути задіяним, оскільки наявність додаткових ознак а також відмінності в обсязі значень виступають як диференціюючий фактор. Дуже слушним, на наш погляд, є твердження З. І. Іваненко про те, що “доцільніше говорить про вибір однієї конструкції з ряду синонімічних, а не про взаємозамінювання їх, оскільки заміна в більшості випадків нівелює той специфічний семантичний відтінок, який протиставляю одну конструкцію іншій” [3, с. 18].

Крім семантико-синтаксичних ознак, що виявляються в парадигматичному плані, прийменниковим конструкціям властиві ознаки в іншому плані мовної структури – синтагматичному. Синтагматичний аспект визначається відношенням між елементами синтагми. Синтагма, на думку А. М. Мухіна, це мовний відрізок, який включає тільки ті члени, без яких не може бути висвітлена природа аналізованого елемента. Семантико-синтаксичну природу прийменникової конструкції можна встановити в межах найпростішої “рамочної одиниці” – сполучення двох синтаксичних елементів, де один із них, залежний (прийменниково-відмінкова форма) виступає об’єктом дослідження, а другий, по відношенню до якого проводиться аналіз залежного компонента, є опорним. У практиці дослідження “рамочна одиниця”, утворена з двох основних компонентів, “обростає” іншими синтаксичними елементами, які можуть відноситися як до аналізованого, так і до опорного компонента у складі синтагми. При вивченні властивостей прийменникових конструкцій у синтагматичному плані необхідно звернути увагу на сполучуваність прийменниково-відмінкової форми з іншими словесними формами синтагми, лексико-семантичне вираження досліджуваної форми і зв’язаних із нею синтаксичних елементів, позиційні можливості залежного компонента щодо опорного. Синтагма у нашому дослідженні умовно прирівнюється до вільного словосполучення, і тому прийменниково-відмінкові форми аналізуються в межах цієї синтаксичної одиниці. Синтагматичні відношення лежать в основі методу дистрибутивного аналізу, тобто об’єктивного аналізу синтаксичних одиниць за їх валентними властивостями й оточенням.

Парадигматичний аспект, який розкривається при виділенні у змісті прийменникових конструкцій семантико-синтаксичних ознак, робить можливим вивчення системних відношень цих синтаксичних елементів. Системний підхід, який передбачає встановлення закономірних стійких зв’язків між усіма частинами досліджуваного явища, тісно взаємодіє з функціональним аспектом опису мови, найважливіше завдання якого – вказати на роль кожної синтаксичної одиниці, кожного синтаксичного елемента у процесі комунікації. Функціональний підхід у нашому дослідженні здійснюється за принципом “від змісту до форми” і спрямований на граматику мовця (активну граматику). В активній практиці, “що виходить із семантичного боку” і “ставить питання про те, як виражається та або інша думка”, провідним началом виступає смисл на відміну від граматики слухача (пасивної), що пов’язана з описом, вихідним пунктом якого є форма.

Тісний взаємозв’язок системного і функціонального підходів сприяє кращому розумінню синтаксичної структури як єдності елементів об’єкта і їх взаємовідношень.

Л і т е р а т у р а :

1. Бархударов Л. С. К вопросу о поверхностной и глубинной структуре предложения / Л. С. Бархударова // *Вопр. языкознания*. – 1973. – № 3. – С. 50–61.
2. Вихованець І. Р. Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1971. – 120 с.
3. Іваненко З. І. Система прийменникових конструкцій адвербіального значення / З. І. Іваненко. – К.; Одеса : Вища шк., 1981. – 143 с.

4. Конюшкевич М. О механизме предложивания знаменательной лексики / М. Конюшкевич. // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. – Випуск 13 / укл. Анатолій Загнітко (наук. ред.) та ін. – Донецьк : ДонНУ, 2005. – С. 65–70.
5. Курилович Е. Очерки по лингвистике / Е. Курилович. – М. : Изд-во иностр. лит., 1962. – 456 с.
6. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка / А. А. Шахматов. – 2-е изд. – Л. : Учпедгиз, 1941. – 620 с.

Лешкова Н. В. Предложно-падежная парадигма современного украинского языка

В статье делается попытка анализа взаимоотношений предлогов и падежей в составе предложно-падежной формы, исследуются взгляды языковедов относительно поставленного вопроса.

Ключевые слова: грамматические признаки, падежная парадигма, предлог, морфема.

Leshkova V. Natalie. The prepositional-case paradigm of modern Ukrainian.

In the article is done attempt of analysis of mutual relations of pretexts and cases in composition a prepositional-case form, the looks of linguists are probed in relation to the put question.

Keywords: grammatical signs, case paradigm, pretext, morpheme.

Лесухова Н. І.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ВІДТВОРЕННЯ КАТЕГОРІЇ КАЗКОВОСТІ У ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДІВ НІМЕЦЬКИХ РОМАНТИЧНИХ КАЗОК В. ГАУФА І Е. Т. А. ГОФМАНА)

Статтю присвячено розгляду відтворення категорії казковості у перекладі на матеріалі україномовних перекладів німецьких літературних романтичних казок В. Гауфа і Е. Т. А. Гофмана. Автор визначає основні параметри та рівні репрезентації категорії казковості у літературній казці та досліджує способи перекладу відповідних мовних явищ, у яких категорія казковості вербалізується.

Ключові слова: категорія казковості, літературна казка, переклад, способи перекладу.

Казка як літературний жанр пройшла довгий шлях від відтворення примітивно-фантастичної дійсності до її символічного і філософського переосмислення. Казка є засобом пізнання дитиною навколишнього світу і свого місця в ньому.

Дослідження жанру казки, представлені на терені сучасного літературознавства, мовознавства та перекладознавства, стосуються, передусім, народної казки (К. П. Єсипович, О. О. Плахова, Н. А. Акименко, Н. В. Мاستилко, М. Венгренивська, С. Сотникова, Г. В. Давиденко, Н. І. Кушина та ін.). Натомість дослідженню літературної казки, а особливо німецької літературної казки у перекладознавчому аспекті, присвячено небагато праць, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою цієї статті є розкриття способів відтворення категорії казковості в україномовному перекладі як доміанти німецької літературної романтичної казки. Матеріалом дослідження було обрано німецькі літературні романтичні казки В. Гауфа і Е. Т. А. Гофмана та їх україномовні переклади, опубліковані у визнаних вітчизняних та зарубіжних виданнях.

Розглядаючи категорію казковості на матеріалі народних англійських казок, російська дослідниця Н. А. Акименко визначає її базовими параметрами диво, що розуміється як надприродна дія, подія, явище, викликані втручанням вищих потойбічних сил; аксіологічність, що представлена цінностями та антицінностями соціуму; розмитий хронотоп, що позначається умовними стійкими